

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МОЛОДОЇ СІМ'Ї
PSYCHOLOGICAL FEATURES OF MARRIAGE RELATIONSHIPS
OF A YOUNG FAMILY

У положеннях наукової статті автори проводять експеримент щодо психологічних особливостей подружніх стосунків молодої сім'ї. Наведено статистичні дані, які свідчать, що сучасна молода сім'я в нинішньому суспільстві характеризується зниженням народжуваності, складними міжособистісними відносинами, великою частотою розлучень і, як наслідок, збільшенням числа неповних сімей, а також позашлюбним народженням дітей.

Відзначено, що життєві труднощі мають різний вплив на подружні відносини. В окремих сім'ях вони стають причиною частих конфліктних ситуацій, зниження рівня задоволеності сімейним життям та призводять до розлучень. В інших же, навпаки, стають чинником згуртованості на шляху подолання кризи і збереження сім'ї.

Доведено, що в основі взаємних стосунків між молодим подружжям лежать різні обставини, що робить їх вивчення та діагностику доволі складними. На подружні стосунки впливають не лише особистісні характеристики молодих людей, а й їхня загальна освіченість із приводу сімейних моментів, знання теоретичної бази, яка може допомогти поліпшити відносини та загальний клімат у сім'ї. Наголошено, що психолог у роботі з молодою подружньою парою мусить не лише аналізувати, діагностувати та коректувати відносини між подружжям, а й здійснювати з нею просвітницьку роботу з метою попередження повторних подальших ускладнень.

Ключові слова: подружжя, сім'я, стосунки, подружні стосунки.

In the provisions of the scientific article, the author conducts an experiment on the psychological characteristics of the marital relationship of a young family. Statistical data are presented, which show that modern young families in today's society are characterized by a decrease in the birth rate, complex interpersonal relationships, a high frequency of divorces and, as a result, an increase in the number of single-parent families, as well as the birth of children out of wedlock.

It was noted that life's difficulties have different effects on marital relations. In individual families, they become the cause of more frequent conflict situations, a decrease in the level of satisfaction with family life, and lead to divorces. In others, on the contrary, they become a factor of cohesion on the way to overcoming the crisis and preserving the family.

It has been proven that mutual relations between young spouses are based on various circumstances, which makes their study and diagnosis quite difficult. Marital relationships are influenced not only by the personal characteristics of young people, but also by their general education about family moments, knowledge of the theoretical base that can help improve relationships and the general climate in the family. It is emphasized that a psychologist working with a young married couple must not only analyze, diagnose and correct the relationship between the spouses, but also carry out educational work with them in order to prevent repeated further complications.

Key words: spouse, family, relationship, marital relationship.

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.44.23>

[org/10.32782/2663-5208.2022.44.23](https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.44.23)

Астремська І.В.

к. психол. н., доцент кафедри психології
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Зелінська Г.Л.

магістрант кафедри психології
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Вступ із розкриттям актуальності проблеми дослідження. Проблематика сучасної молодої сім'ї досліджується представниками різних сфер науки: психології, соціології, педагогіки, статистичної демографії та економіки тощо. Предметом дослідження в новоствореній сім'ї виступають динаміка взаємовідношень між партнерами, причини проблем у сім'ї чи її розпаду, особливості відмінностей поглядів на виховання дітей та ін. Основними в таких дослідженнях є подружні взаємовідносини, які ґрунтуються на вільному виборі, оскільки саме вони є ключовими у сім'ї.

У сьогоденні непростих соціально-економічних умовах труднощі стали постійним супроводжуваним чинником у суспільстві. Не стали винятком і молоді подружні пари, що будують свою сім'ю. Низький рівень матеріального становища через малу зароб-

ітну плату та постійний ріст цін, відсутність ринку праці негативно відбиваються на стабільності сім'ї, до того ж не лише в матеріальному, а й у психологічному аспекті.

Психологічний клімат сім'ї являє собою крихку нестабільну субстанцію, у якій навіть невелика розбіжність у внутрішніх переконаннях подружжя неминуче призводить до непорозуміння, що, своєю чергою, впливає в постійні конфлікти між подружжям.

Статистика свідчить, що сучасна молода сім'я в нинішньому суспільстві характеризується зниженням народжуваності, складними міжособистісними відносинами, великою частотою розлучень і, як наслідок, збільшенням числа неповних сімей, а також позашлюбним народженням дітей.

Життєві труднощі мають різний вплив на подружні відносини. В окремих сім'ях вони стають причиною частих конфліктних ситу-

ацій, зниження рівня задоволеності сімейним життям та призводять до розлучень. В інших же, навпаки, стають чинником згуртованості на шляху подолання кризи і збереження сім'ї.

Серед численних досліджень проблем подружніх стосунків варто виділити значну кількість праць таких українських науковців, як Ж. П. Вірна [1], А. К. Дмитренко [2], В. І. Зацепін [3], О. С. Іващенко [4], Л. О. Котлова [5], І. Д. Саух [6], Н. Ю. Максимова [7], Р. А. Мороз [8], Ю. М. Олійник [9], Н. Є. Хлопоніна [10] та зарубіжних G. Levinger [11], R. A. Levis [12], G. B. Spanier [13] тощо.

В основі взаємних стосунків між молодими подружжям лежать різні обставини, що робить їх вивчення та діагностику доволі складними. На подружні стосунки впливають не лише особистісні характеристики молодих людей, а й їхня загальна освіченість із приводу сімейних моментів, знання теоретичної бази, яка може допомогти поліпшити відносини та загальний клімат у сім'ї. Тому психолог в роботі з молодою подружньою парою мусить не лише аналізувати, діагностувати та коректувати відносини між подружжям, а й здійснювати з нею просвітницьку роботу з метою попередження повторних подальших ускладнень. Такі психологічні особливості взаємовідносин між молодими людьми, що перебувають у шлюбі, зумовлюють актуальність вибраної нами теми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Після глибокого вивчення теоретичного матеріалу психологічних особливостей подружніх стосунків ми вирішили започаткувати експеримент, а саме – провести емпіричну діагностику за допомогою тесту «Діагностика подружніх відносин» (автори – В. П. Левкович, О. Е. Зуськова).

В опитуванні взяло участь 50 молодих одружених пар.

Згідно з методикою, було виявлено, що 30 % пар мають стабільний тип сім'ї, 35 % – проблемний тип сім'ї та 35 % – нестабільний тип сім'ї.

Подружні відносини залежать від кожної пари індивідуально, а тому важко дати якісь конкретні рекомендації. Проте майже 70 % подружніх пар потрібні допомога та підтримка у вирішенні конфліктних питань.

На основі одержаних результатів ми вирішили провести цікаві методики науковців та психологів. Ми вибрали такі:

1. Дослідження емоційних відносин у подружній парі: опитувальник задоволеності шлюбом (В. В. Столін, Г. П. Бутенко, Т. Л. Романова).

Призначення методики – експрес-діагностика ступеня задоволеності – незадоволеності шлюбом у кожного з подружжя, а також збігу або неузгодженості отриманих оцінок.

В основі опитувальника лежить уявлення про задоволеність шлюбом як про досить стійке емоційне явище, що містить у собі, перш за все, почуття, узагальнену емоцію, генералізоване переживання, ніж раціональну оцінку успішності шлюбу з тих чи інших параметрів, що може проявлятися як безпосередньо в емоціях, що виникають у різних ситуаціях, так і в різноманітних думках, оцінках, порівняннях.

Пропонований опитувальник може бути використаний скрізь, де необхідна експрес-діагностика задоволеності шлюбом: під час проведення наукового дослідження в галузі психології сім'ї, психопрофілактичних обстежень, роботи з парами, що розлучаються в рагсах і судах, а також у сфері сімейного консультування і психотерапії. Опитувальник задоволеності шлюбом можна з успіхом застосовувати для діагностики кризового стану подружньої підсистеми на будь-якому етапі життєвого циклу сім'ї.

2. Опитувальник «Шкала любові і симпатії» (З. Рубін, модифікація Л. Я. Гозмана і Ю. Є. Альшиної).

Мета методики – з'ясувати, що переважає у взаєминах до партнера: кохання чи симпатія.

Спочатку шкали кохання та симпатії Рубіна являли собою 2 набори висловлювань, у кожен із яких входило 13 пунктів, потім – 9 пунктів. Під час складання цих шкал З. Рубін виходив із певних теоретичних уявлень про внутрішню структуру феноменів, що вимірювалися. Зокрема, важливими для вимірювання були три компоненти любові: прихильність, турбота, ступінь інтимності відносин.

Шкала симпатії реєструє ступінь поваги, ступінь захоплення, ступінь схожої подібності об'єкта оцінки з респондентом.

3. Діагностика подружньої сумісності: опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОП). Автором методики є А. Н. Волкова (А. Н. Волкова, Т. М. Трапезнікова). Методика спрямована на вивчення уявлень подружжя про значущість у сімейному житті сексуальних відносин, особистої спільності чоловіка і дружини, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного з подружжя, господарсько-побутового обслуговування, моральної та емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнера. Ці показники, відображаючи основні функції сім'ї, становлять шкалу сімейних цінностей (ШСЦ). Окрім того, ця методика

дає змогу уточнити уявлення подружжя про бажаний розподіл ролей між чоловіком і дружиною під час реалізації сімейних функцій, об'єднаних шкалою рольових очікувань і домагань (ШРОП). Результати даної методики свідчать про ієрархію сімейних цінностей подружжя, що дає можливість зробити висновок про соціально-психологічну сумісність подружжя у сім'ї. Діагностика соціально-психологічної подружньої сумісності, у тому числі з використанням опитувальника «Рольові очікування і домагання у шлюбі», набуває особливої актуальності під час будь-якого кризового періоду, змістом якого є рольове переструктурування подружньої пари.

4. Вивчення особливостей конфліктної взаємодії подружжя: методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» (Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман).

Завдання створення компактної методики, призначеної для виявлення розподілу подружніх ролей у сім'ї, поставили перед собою Ю. Є. Альошина, Л. Я. Гозман, Є. М. Дубовська.

Ними було виділено сім основних внутрішньосімейних ролей, що найбільш повно характеризують сучасну сім'ю.

1. Відповідальний за матеріальне забезпечення сім'ї. Ця роль включає у себе, перш за все, різні справи й обов'язки, пов'язані із зароблянням грошей, забезпеченням сім'ї адекватного для неї матеріального рівня добробуту. У дослідженнях різних вітчизняних авторів часто використовується інша назва цієї ролі – «годувальник». Численні дані свідчать, що ця роль сприймається як чоловіча й її реалізація великою мірою лежить на плечах чоловіка.

2. Розподіл ролей «господар» – «господиня». Традиційно ця роль включає у себе покупку продуктів і приготування їжі, догляд за одягом, забезпечення затишку, порядку і чистоти в будинку. У більшості культур ця роль закріплена за дружиною (матір'ю), хоча в сучасній сім'ї у цьому плані відбулися значні зрушення. За опитуваннями, до 70 % чоловіків готові визнати, що ця роль повинна бути поділена між дружиною і чоловіком порівну.

3. Роль відповідального за догляд за немовлятами полягає у діяльності щодо забезпечення дитині фізичного і психічного комфорту (чистоти, їжі, тепла, оберігання від небезпеки і т. д.). Традиційні норми наказують виконання цієї ролі матері, хоча егалітарні норми, що широко поширилися в останні десятиліття, кілька похитнули це переконання.

4. Роль вихователя полягає у реалізації обов'язків, пов'язаних із розвитком дитини

в компетентну, моральну і соціалізовану особистість. Батьки вчать дитину, що добре, що погано, прищеплюють відповідальність, акуратність, уміння вести себе правильно з іншими людьми, допомагають у навчанні. Реалізація цієї ролі у цілому визначається деякими специфічними чинниками. Насамперед те, наскільки батьки взагалі включені у цю роль, залежить від їхнього рівня освіти (чим він вищий, тим менше дітей у сім'ї і тим більше уваги приділяється вихованню дитини). На підставі численних даних можна говорити про те, що ступінь включеності чоловіка і дружини у виховання визначається, крім іншого, і статтю дитини. Якщо дитина – хлопчик, то ця функція частіше розподіляється між батьками порівну, якщо ж у сім'ї росте дівчинка, її вихованням займається перш за все мати.

5. Роль сексуального партнера. Ця роль включає у себе прояв різного роду активності в плані сексуальної поведінки. Традиційно вважається, що ініціює і визначає характер сексуальних відносин чоловік. При цьому результати опитувань свідчать про те, що чоловіки зацікавлені в активності жінок як сексуальних партнерів. Потрібно відзначити, що в молодих сім'ях дружини частіше виступають ініціаторами інтимних стосунків, аніж у більш літніх.

6. Роль організатора розваг. Виділення подібної ролі саме по собі відображає серйозні зміни в житті суспільства, оскільки яких-небудь 50 років тому про культуру сімейного дозвілля для широких верств населення не могло йтися. Ця роль включає у себе висунення різного роду ініціатив у сфері дозвілля, а також активність, пов'язану з організацією виходів сім'ї в гості, в кіно, з плануванням і проведенням відпустки і т. д.

7. Організатор сімейної субкультури. Поява цієї ролі, як і ролі організатора дозвілля, відображає корінні зміни, що відбуваються в суспільстві, і насамперед зростання культурного рівня широких верств населення, коли люди більше починають цікавитися наукою, мистецтвом, ходити в кіно, театри, музеї. Реалізація цієї ролі включає у себе активність, спрямовану на формування у членів сім'ї певних культурних цінностей, досить різноманітних інтересів і захоплень.

8. Роль відповідального за підтримку родинних зв'язків включає у себе участь у сімейних ритуалах і церемоніях, організацію спілкування з родичами, сприяння матеріальному забезпеченню, соціальному становленню членів сім'ї. Реалізація цієї ролі традиційно покладається на обох з подружжя, хоча трохи більше активність

традиційно проявляє при цьому дружина. Треба відзначити, що останнім часом у світі спостерігається значне зниження значущості родинних зв'язків, причому якщо молоде подружжя цілком задоволене якістю родинних відносин, то літні вважають, що родинних відносин зараз далеко не достатньо.

9. Роль «психотерапевта» є однією з найбільш цікавих і важливих у сучасній сім'ї. Потрібно відзначити, що сама її поява викликана корінною зміною функцій сім'ї, коли однією з основних рис стає задоволення потреб членів сім'ї у підтримці, захисті, особистісному комфорті. Реалізація цієї ролі пов'язана з активністю, спрямованою на вирішення особистісних проблем партнера: вислухати, виразити прийняття, симпатію, допомогти розібратися в проблемі, емоційно підтримати. Про величезне значення, яке має ця роль у сучасній сім'ї, свідчить уже той факт, що ступінь її реалізації членами сім'ї найбільш тісно пов'язана із задоволеністю подружжя своїм шлюбом.

Кожна з методик розкриває ті чи інші проблемні питання в парі і робить діагностику та роботу з нею більш прозорою та чіткою, адже за допомогою мовчазного тесту можна зрозуміти, з чим саме потрібно працювати та як діяти.

Методика констатувального експерименту. Для дослідження особливостей стосунків молодих подружніх пар ми вибрали такі методики:

1. Дослідження емоційних відносин у подружній парі: опитувальник задоволеності шлюбом (В. В. Столін, Г. П. Бутенко, Т. Л. Романова).

2. Опитувальник «Шкала любові і симпатії» (З. Рубін, модифікація Л. Я. Гозмана і Ю. Є. Альшиної).

3. Діагностика подружньої сумісності: опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОП) (А. Н. Волкова).

4. Вивчення особливостей конфліктної взаємодії подружжя: методика «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» (Ю. Є. Альшинова, Л. Я. Гозман).

За першою методикою отримали такі результати: 0 % – абсолютно неблагополучні родини, 10 % – неблагополучні, 15 % – скоріше неблагополучні, 15 % – перехідні, 20 % – скоріше благополучні, 30 % – благополучні, 10 % – абсолютно благополучні родини.

Згідно з результатами методики, 40 % пар потребують допомоги та корекції поведінки. Разом із тим дуже позитивним є те, що ми отримали 0 % абсолютно неблагополучних пар та 40 % абсолютно благополучних чи благополучних пар.

За методикою «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях» отримано такі результати:

50 % пар мають розбіжності у ставленні до грошей, 50 % – в змозі повністю узгодити весь фінансовий бюджет;

30 % мають ревності у стосунках, 70 % зазначають, що немає ревності та недовіри у стосунках;

60 % хтось один домінує у стосунках, 40 % зазначають, що в родині у них рівноправність;

60 % – порушення рольових очікувань, 40 % – повністю задоволені рольовими очікуваннями;

20 % – гарні стосунки з родичами та дітьми, 80 % – незадоволені стосунками з дітьми або родичами.

Дана методика більш детально показала, що кожна пара має труднощі в тій чи іншій сфері подружнього життя, і це є нормально. Головне – вчасно помічати труднощі та долати їх. Інколи для того щоб бути в емоційній рівновазі та ресурсному стані, потрібна допомога спеціаліста, і це також є нормою.

Для досконалості результату ми застосували ще одну методику, а саме опитувальник «Шкала любові і симпатії» (З. Рубін, модифікація Л. Я. Гозмана і Ю. Є. Альшиної).

У 75 % привалюють компоненти кохання (прихильність, турбота, ступінь інтимності відносин).

У 25 % привалює шкала симпатії (ступінь поваги, ступінь захоплення, ступінь схожості подібності об'єкта оцінки з респондентом).

Згідно з методикою, можна зазначити, що у 75 % привалюють любов та гармонія у стосунках, 25 % мають працювати над відносинами. 25 % задовольняє рівень поваги та взаємодопомоги у стосунках, на що скаржаться інші 75 %. Дані результати говорять про те, що часто одних почуттів недостатньо для міцного подружжя. Важливі ще повага, спільні інтереси, цінності, а це вже щоденна робота над собою та над відносинами.

Остання діагностика, яку ми провели, називається «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОП) (А. Н. Волкова).

40 % мають значущість сексуальних стосунків у шлюбі.

70 % задоволені установкою на особистісну ідентифікацію зі шлюбним партнером: очікування спільності інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, способів проведеного дозвілля.

40 % задоволені установкою на реалізацію господарсько-побутових функцій сім'ї. Підшкала «Рольові очікування» відбиває

ступінь очікування від партнера активного вирішення побутових питань.

50 % мають активну батьківську позицію.

65 % – задоволеність установкою чоловіка (дружини) на значущість зовнішньої соціальної активності (професійної, суспільний) для стабільності шлюбно-сімейних стосунків.

45 % задоволені установкою на значущість емоційно-психотерапевтичної функції шлюбу.

35 % задоволені установкою чоловіка (дружини) на значущість зовнішнього вигляду, його відповідність стандартам, моді.

Далі ми визначили рівень задоволеності сімейними цінностями: 66 % – задоволені, 36 % – незадоволені.

Рівень задоволеності сімейними цінностями досить позитивний.

Також наводимо статистику рівня задоволеності рольовими очікуваннями, а саме: 45 % – задоволені, 55 % – незадоволені.

Результати останньої методики досить позитивні, адже великий відсоток пар не живе ілюзіями, а задоволений тією ситуацією та тими ролями, які він має на момент зараз.

Висновки з проведеного дослідження. У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що респонденти мають високий рівень свідомості та поваги у стосунках. Разом із тим понад 25 % респондентів потребують психологічної корекції та допомоги. Саме тому наша робота та корекційна діяльність є вагомими та актуальними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вірна Ж. П. Адаптаційний профіль задоволеності життям особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2013. № 2. С. 20–25.
2. Дмитренко А. К. Соціально-психологічні фактори стабільності шлюбу в перші роки подружнього життя : автореф. дис. ... канд. психол. н.: 19.00.05. Київ, 1989. 20 с.
3. Зацепін В. І. Молода сім'я: соціально-економічні, правові, морально-психологічні проблеми. Київ : Україна, 1991. 189 с.
4. Іващенко О. С. Психологічні чинники міжособистісних стосунків у молодих подружніх пар. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. № 5. С. 1–12.
5. Котлова Л. О., Саух І. Д. Психологічні чинники задоволення шлюбом на різних етапах подружнього життя. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2019. Вип. 1. С. 223–228.
6. Максимова Н. Ю. Сімейне консультування : навчальний посібник. Київ : Персонал, 2015. 304 с.
7. Мороз Р. А. Моделі брачно-сімейних відносин. *Психологічна газета*. 2014. № 1. С. 8–11.
8. Олійник Ю. М. Дослідження рівнів сумісності у молодій сім'ї. *Психологічний журнал*. 1986. Т. 7. № 2. С. 59–67.
9. Хлопоніна Н. Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : автореф. дис. ... канд. психол. н. ; Інститут соціальної та політичної психології АПН України. Київ, 2017. 25 с.
10. Levinger G. У соціально-психологічному контексті на marital dissolution. *Journal of Social Issues*. 2016. № 32 (1). P. 21–47.
11. Levis R. A., Spanier G. B. Теоризація про якість і стійкість marriage. *Сучасні теорії про родину*. New York : Free Press, 2016. P. 23–34.